

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

III. évfolyam 2. szám

2000. április

Rédey Pál

Az „ismeretlen” város

Budapest nevéről

Buda a XV. század második felében (Schedel Világkrónikája, fametszet – 1493)

Amikor 1473-ban ki nyomtatták és bemutatták a Chronica Hungarorumot, sem Hessnek a nyomdász-mesternek, sem Mátyásnak, a reneszánsz királynak nem tűnt fel, hogy a latin nyelven megjelenő gesta nem is említi a híres városnak, Budának a nevét. A később Budai Krónikának nevezett irat minden bizonnyal azért feledte ki Buda nevét, mert ez a név akkor hiányzott. A nyaraló és pihenőhely neve a krakkói egyetem anyakönyvében az

1499-es évben tűnt fel először. És pusztán a múlt században találkozunk vele gyakrabban. És valahogy így: Pest-Buda. Ekkor már lakótelepülést jelent. Egy várost, amely az ország közepén fekszik és amelynek áldása, vagy átka a nagy víz, a Duna, amelynek partjain álmódott jövődjéről.

Buda nevét személynévi eredetűnek tartják, de a névadó személyt, családot nem tudjuk meghatározni. Történetek kísérletek arra, (Folytatása a 2. oldalon.)

Dokumentum-kötetek az elővárosokról

Budapest Főváros Levéltára kiadványsorozatot indított útjára a peremkerületek elődtelepüléseinek 1950 előtti életét bemutatva. A megjelenő kötetekben kizárólag eddig nem publikált dokumentumokat közölnek. (Írásunk a 6. oldalon.)

Nagy-Budapest születése

Fővárosunk mai közigazgatási területe a peremtelepülések önállóságának 1950-ben történt megszüntetésével, azok Budapesthez csatolásával alakult ki. Az egyesítés előzményeiről és megvalósításáról írásunk lapunk 3. oldalán olvasható.

Dr. Új Irisz

Római alapokon

Óbuda – kétezer éves múlt

Az Óbudai Múzeum 2000-ben az elmúlt évek előkészítő munkáinak eredményeképpen méltó módon szeretne az „Óbuda-2000” és a Magyar Millennium országos ünnepségsorozatához kapcsolódni.

A Zichy kastély déli szárnyépületében 1973-ban alapított helytörténeti múzeum 1992 óta folyamatosan végezte a helyet adó épület műemléki felújí-

put a nagyközönség előtt, a múzeumi bejáratnál kialakított lapidáriumban (kőtárban) a padlóba épített üvegablakokon keresztül, rácsodálkozhatunk az egymásra épülő 2000 éves városi múltra. Az építészeti terveket **Nándori Klára**, Ybl-díjas építész készítette, a régészeti leletmentést **Kárpáti Zoltán**, a BTM középkori régésze vezette.

A múzeum alatti terüle-

Aquincum amfiteátrumának feltárása – 1880 (E.H.V.C. Millmann fametszete)

tását. Az elmúlt évben a véletlen, avagy a végzet folytán föld alatti kincsekre bukkantunk, ami itt Óbudán nem meglepő. Az épületrész története is kibontakozott a falkutatás és a régészeti leletmentés közben.

2000 tavaszán, amikor a múzeum újra megnyitja ka-

ten, a római alapokra épülő középkori falak átmetszik a barokk korszak csatorna-rendszerét. A régészeti leletekben rejtőzött múltat „A középkori Óbuda” című, a Magyar Millennium emblémáját viselő, szeptember 15-én megnyíló állandó kiállításunk kelti életre. (Folytatása az 5. oldalon.)

Az „ismeretlen” város

● folytatás az első oldalról

hogy Attila hun király testvérének nevét magyarazzák az ismeretlen városnév névébe. Ám ez sem hiteles. Egyes kutatók szerint a német-szláv kunyhó, bódé-ból származik. Minden esetre bármennyire tetszetősek a feltevések, semmi hitelt építő magyarázat nem szól mellettük. Buda családi és helynév használata egyre gyakoribbá válik a 11-15. századi adatokban. Anonymus krónikájában az 1150 körül előforduló „Buduvár”-ról azonban megállapíthatjuk, hogy költött név volt.

Pest nevének eredete egyértelműbb. A bolgár-szláv szikla, barlang szavakból származik. Vagy újabban a kemence szóból. Eredetileg a mai Gellérthegy jelölte a lábánál fekvő pesti révvél. A 13. század közepéig a Buda név a mai Óbudát jelölte. IV. Béla a régi Budát Óbudának, a várhegyet pesti újhegynek nevezte. 1280-tól Buda he-

gyeit budai hegyeknek nevezték. Buda közép- és újkori német neve Ofen, kemence, mészégető kemence. Óbuda középkori német neve Etzelburg. Ez a név a 10-11. század telepeseitől származik.

Etzelburg a történelem során éli a maga kisvárosi életét. A törökök nemigen dűlják az iparból és kereskedésből élő lakosság dolgát. Jóllehet létszáma megfogyatkozott, mégis Budából, az ősi múltból egy darab. A város lakossága pedig hódol a félholdnak, amely uralma alá hajtotta az ismert világ jelentős részét.

Buda Magyarország egyik legfontosabb városa. Az ország központjában van. A török hódoltság előtt, vagy utána sem gondolt senki arra, hogy főváros legyen, hiszen olyan városok, mint Esztergom, vagy Székesfehérvár ősi hagyományaival aligha vehette fel a versenyt. Ezekben a városokban lakott a király, innen kormányozta országát, itt

tett igazságot s végül is itt temették el őket. Budát, a várat IV. Béla nézte ki, mint alkalmas helyet arra, ahová várat építhet, és ez a vár védheti az ország népét a halálos veszélyt jelentő tatár népek ellen. IV. Béla csodálatos helyet nézett ki álmai megvalósításához. Buda 1243-tól fogalomává vált, noha katonai szempontból kevés szerepet játszott a történelem során.

A tatárjárás után kapja nevét: Buda újhegy. 1255-ben Pest újhegy néven említik. 1259-ben már mint Óbuda, Újbuda és Pestvár kerül a krónikákba a neve. Azt tudjuk, hogy a tatárdúlás után egyre nagyobb szerepet kapnak intézményei. Fontos szerepet tölt be kézműipara, kereskedelme, sőt maga az egyház is, amelyre az uralkodók nagy hangsúlyt helyeztek. A város gazdagságát és jólétét mégiscsak az ipar és kereskedelem emeli. A 13. században jönnek a francia, német és osztrák kereskedők, amelyek itt a város falain belül telepedtek le. A 13-14.

században már az egyházak is a rangsor elején állnak.

IV. Béla idején Örs és Sasad egyháza önálló. De már ebben az időben valószínűség szerint ezek az egyházak kerülnek Pestre. Hogy pontosabbak legyünk, Kispestre, amely a lebontott Tabán helyett volt. Ezek az egyházak itt már önálló, szabad és független életet éltek.

1873-ban egyesült Buda, Pest és Óbuda. Tulajdonképpen az egyesülés hozta magával azt a lehetőséget, hogy egy világváros alapjait letegyék. Igaz, a múlt század végén ez a város a nagy ország, a történelmi Kárpát-medence fővárosa volt. Ez időtől nevét Budapestnek mondták. Felhasználták a 19. század technikai vívmányait, hogy gyorsan, egészséges és szép világvárossá tegyék. A vidékinek mondott és tartott székesfővárost kétség kívül rövid idő alatt világvárossá fejlesztették s ma több, mint kétmillió ember szorong a Duna partjain, s kutatja e város ismeretlen jövőjét.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A nagy magyar mesemondó, Jókai Mór születésének 175. évfordulója tiszteletére pályázatot hirdetünk. „**A magyar hon szépségei**” címmel – a Jókai ábrázolta hely- és tájleírások összevetése a pályázó szülőföldjének, lakóhelyének jelenkori leírásával.

PÁLYÁZATI FELTÉTELEK:

— a pályázaton részt vehetnek a határainkon innen és túl élő középiskolás korú diákok;

— a pályázat írásos, névvel, címmel ellátott, 5-10 gépelt oldal terjedelmű munka.

A jelentkezők címére rövid tájékoztatót és ajánló bibliográfiát küldünk.

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: 2000. május 15.

A jelentkezést levélben vagy e-mailen a következő címre kérjük küldeni:

Héder Ágnes, 94501 Komárnó (Szlovákia), Komensky u. 42/66. e-mail: heder@ba.telecom.sk.

A pályamunkák beadásának határideje: **2000. szeptember 15.**

EREDMÉNYHIRDETÉS: 2000. november 11-én, Rév-Komáromban megrendezendő Jókai irodalomtörténeti emlékülésen.

PÁLYADÍJAK:

— az első öt helyezett értékes tárgyjutalomban részesül;

— a résztvevőknek biztosítjuk a konferencián való részvételt;

— a legjobb pályamunkákat a rendezők megjelentetik;

— a legeredményesebb pályázóknak korreferátumi lehetőséget biztosítunk.

**Honismereti Szövetség, Komárom-Esztergom Megyei Honismereti Egyesület,
Rév-Komáromi Művelődési és Kultúrtörténeti Intézet, KTK Kiadó Komárnó**

Nagy-Budapest születése

50 éves jubileum

A reformkorban már az önálló közigazgatás alatt álló Pestre és Budára – a Pestbuda megnevezés mel-

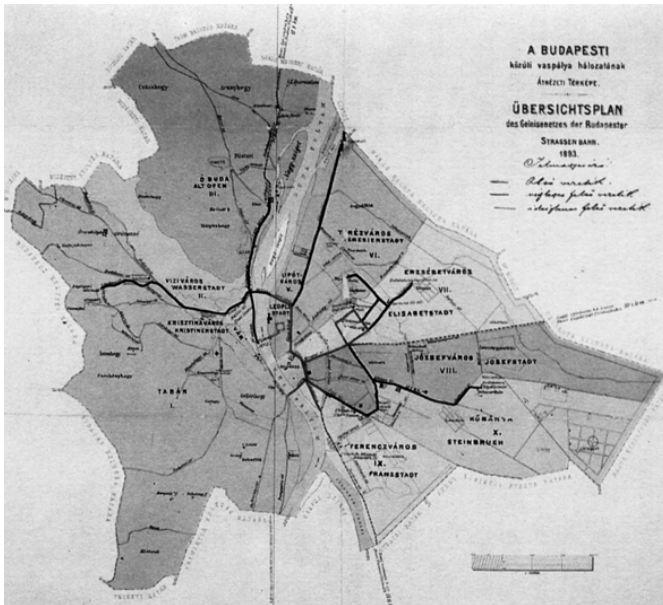
Ezért a századfordulót követően a Nagy-Budapest megalkotására vonatkozó elképzelések többször fel-

irat szerint az, hogy „Budapest szűkebb környéke kebeleztessék be a székesfővárosba.” A fővárosi közgyűlés dr. Harrer Pál alpolgármester és dr. Chikán Béla vezetésével az ügy rendezésére 12 tagú bizottságot alakított. Ez a bizottság jelentésében (1945. szeptember 14.) Nagy-Budapest létrehozására tett javaslatot. A Pest-Pilis Solt-Kiskun vármegye Nemzeti Bizottság szeptember 28-án született állásfoglalásában a környező települések elmaradottságára, a várme-

gye lakosságának politikai kiegyenlítődésére és a várható költségekre hivatkozva ellenezte: „Nagy – sőt Óriás-Budapest létrehozásának kérdését le kell venni a napirendről.”

Annak ellenére, hogy a megyei vezetők mellett a környező városok irányítói is elleneztek a tervet, megvalósítása többször is szóba került.

A hároméves terv indítása kapcsán az MKP nagybudapesti párttervezete 1946. májusára tett javaslatot „Nagy-Bu- ➔

Budapest határai és a Budapesti Közúti Vaspálya Társaság hálózata (1893)

lett – gyakran használták a Budapest elnevezést. Az 1873-as egyesítés előtt a közvélemény összetartozónak, egynek tekintette a Duna két partján elhelyezkedő ikervárost.

merültek. A főváros területe nagyobb mértékben csak a Csepel-sziget északi részén 1928-ban a Budapesti Vámmentes Kikötő megnyitása után 1930-ban Csepel területéből elcsatolt 1100 kh területtel bővült.

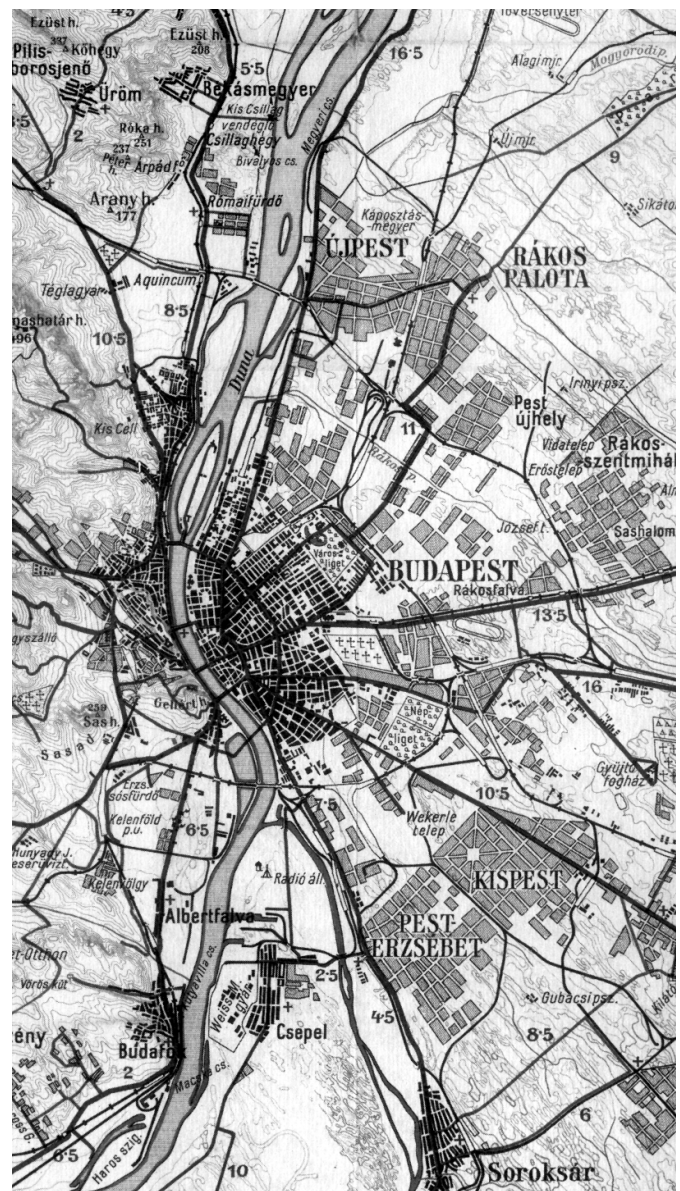
Budapest létrejötte

Az országgyűlés 1872. évi XXXVI. törvénycikke egyesítette a két városrészt a Budával összeépült Óbudával és a Margitszigettel. Budapest (194 négyzetkilométer kiterjedésű, tíz kerületre osztott) határain kívül maradtak a vele szerves egységet nem képező elmaradott települések. A XIX. század végi és a XX. század eleji rohamos fejlődés során a határai felé terjeszkedő, világvárosi rangot szerzett főváros az ipar, a kereskedelem és közlekedési hálózat bővülése folytán millió szállal kötődött a környezetében fekvő, városiasodás útjára lépő kisvárosokkal, falvakkal.

Az egyesítés előkészítése

Budapest bővítésének tervét a minisztertanács 1944. február 15-én még tárgyalta. Több hatóság működési területe és hatályos rendelete 1945. év előtt és azt követően átlépte a főváros határát. A Magyar Kommunista Párt 1945-ben a budapesti polgárság háttérbe szorítására, a város környéki munkásság megnyerésére hozta létre „Nagy-Budapest”-i szervezetét.

Belügyminiszteri kezdeményezésre került napirendre 1945 nyarán az ország területi és igazgatási újjászervezése kapcsán a le-

Részlet Budapest és környéke autós térképéből (1928)

→ dapest közigazgatási egységének megvalósítására.” A tervezet realizálására azonban még évekig nem kerülhetett sor.

Hatalomátvétel után

A kommunista hatalomátvétel után a központosított irányítás megszilárdítása érdekében 1949-ben hozzákezdtek a közigazgatási rendszer átszervezéséhez, a szovjet típusú tanácsrendszer kialakításához. Megérettnek látták az időt a fővárost övező megyei jogú városok és falvak Budapesthez csatolására is. (A kor szellemét és az MKP hivatalos indoklását jól tükrözi az egyesítést elrendelő 1949. évi XXVI. tv. preambuluma: „A nagytőkések és földbirtokosok népellenes államhatalma évtizedeken keresztül gátolta a Budapesttel szomszédos – főleg munkáslakta – településeknek a fővárossal történő egyesülését. A múlt reakciós rendszere ezzel is megakadályozni törekedett az ország központjában, a főváros önkormányzatában a munkáosztály politikai befolyásának érvényesülését. Az elmúlt rendszernek ez a merev ragaszkodása a gazdaságilag összefüggő egymásra utalt településeknek megteremtéséhez a Budapest környékén lakó dolgozóknak – gazdasági lehetőségeik, kulturális életük és egészségügyi viszonyaik szempontjából – súlyos hátrányokat jelentett.

A főváros és környező települések dolgozóinak évtizedes vágya válik most valóssá azzal, hogy a Magyar Népköztársaság országgyűlése megteremti a fővárossal egy gazdasági egységet képező városok és községek közigazgatási egységét.”)

Ezek a folyamatok a világnálunk fejlettebb részein már korábban lejátszódtak.

A nagyvárosok és környezetük egészséges, szerves fejlesztése megvalósíthatatlan a hozzájuk kapcsolódó, területükbe beékelődő, velük összeépült települések egységes közigazgatásba olvasztása nélkül. A **demokratikus úton, a közös érdekekből létrehozott egyesülés** egyaránt előnyös a nagyváros és a peremváros számára is. Miközben a befogadó terület erőforrást nyerhet, a csatlakozók teljes joggal részesedhetnek a nagyváros adta lehetőségekből, közmű és kulturális szolgáltatásokból, élvezhetik a régióra kiterjesztett terv és fejlődés előnyeit.

Nálunk, mint már annyiszor, ekkor is a kommunista vezetők a dolgozók alulról jövő kezdeményezésének tüntették fel elhatározásukat. Az akciót Csepelről indították.

A csepeli vezetők 1949. július 12-én a lakosság követelésére hivatkozva Rákosi Mátyástól a közigazgatás átszervezését kérték. Rákosi helyt adott a kérésnek. Két nap múlva az MDP Politikai Bizottsága kimondta: 1950. január 1-éig létre kell hozni Nagy-Budapestet. Másnap, július 15-én az átmenet biztosítása érdekében Kádár János belügyminiszter javaslatára a kormány elfogadta Csepel megyei várossá nyilvánítását.

Nagy-Budapest

Létrehozására bizottságot alakítottak, amely 1949. október 19-re készítette el a terület kialakítására, a kerületi beosztásra és a végrehajtási utasításra vonatkozó tervezetét.

Az országgyűlés 1949. december 20-ai ülésén elfogadta az 1949. évi XXVI. törvényt „Budapest területének megállapításáról”, melynek most első és

ötödik paragrafusát idézzük:

„1.§ Az országgyűlés Budafok, Csepel, Kispest, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc, Rákospalota, és Újpest megyei városokat, Albertfalva, Békásmegyér, Budatétény, Cinkota, Mátyásföld, Nagytétény, Pesthidegkút, Pestszentimre, Pestújhely, Rákoscsaba, Rákoshegy, Rákoskeresztúr, Rákosliget, Rákosszentmihály, Sashalom és Soroksár nagyközségeket Budapest fővárossal egyesíti.

5.§ Ez a törvény az 1950. évi január hó 1. napján lép hatályba.”

A fővárosi közigazgatás átalakítása az 1950. októberében megtartott tanácsválasztásokat követően Budapest Főváros Tanácsának és huszonnégy kerületi tanács megalakulásával zárult.

Bolla Dezső

Honismereti táborok támogatása

A fővárosi gyermekek számára szervezett honismereti táborok is pályázhatnak támogatásért a **Honismereti Szövetség** döntése alapján. Az ország egész területén érvényes pályázat kiírója 500.000.- Ft-os keretből fog dönteni.

Iskolai vándorkiállítás

A XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény a dr. Székely Endre Pestszentimre Történeti Társasággal együttműködve „Pestszentlőrinc története” címet viselő iskolai vándorkiállítást hozott létre, amelynek felavatására április 3-án a Benedek Elek Általános Iskola (Etalon Sportiskola) aulájában került sor.

TOMORY TEREM

Pestszentlőrinc – Pestszentimre oktatási „múzeuma”

Ünnepséggel „csengettek be” Pestszentlőrincen, a Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjteményben a XVIII. kerületi iskolatörténeti kiállításra. Megnyitóján **dr. Holló Szilvia Andrea**, a budapesti helytörténeti gyűjtemények szakfelügyelője méltatta a gyűjtőmunkát, melynek eredményeként létrejöhett a kiállítás.

Ez a gyűjtés egyértelműen **Tomory Lajos** személyéhez kötődik. Ő mentette meg a mai látogatóknak a bemutatott tárgyakat, iskolai eszközöket, fotókat. Ezek után nem lehet

csodálkozni azon, hogy a nevét felvette ez a történelmi osztályterem.

Az avatóbeszéd, természetesen kitért

➔ Lajos bácsi életútjára, megemlítette a gyűjtemény létrehozásának tényét, az eredményeket. Biztos szólhatott volna arról a sziszifuszi munkáról, a meg nem értésről, pénzhiányról, mely általában egy ilyen gyűjtőmunkát jellemez, de hát ezen a napon ünnepelni gyűltünk össze. Lajos bácsi harcairól igazán csak azok tudnak, akik jól ismerhették. Özvegye és közvetlen családtagjai bizo-

nyára egy kis elégtételt érezhettek, amikor szerettük „tan” termet neveztek el.

A kiállítás valóban egy osztályt varázsolt a látogató elé, a különböző korok padjai, a vaskályha, a kopottas tábla, a korabeli címerek, a tanszerek mind-mind egy régmúlt iskola hangulatát árasztják. A magyar tanügy ezen típusosztályát nem zavaróan a falakra felkerültek Pestszent-

lőrinc – Pestszentimre iskoláinak fotódokumentumai, mintegy bizonyítva a tárgyi emlékek származási helyét.

Ma már látogatókat fogadnak az ódon padok, be lehet kukucskálni a szekrényekbe, s talán még a táblák letörlését is megengedi **dr. Schmidt Jánosné** – a Tomory terem megálmodója és elkészítője. A nagy munka után egy picit megpihelve, szembe ülve a szerényen a terem sarkában

meghúzódó „Tomory Lajos”-ról szóló kiállítási anyaggal.

Arról az elhivatott emberől szólt ez a nap, aki Pestszentlőrincen történelmet tárgyiasított, muzeális anyagot – életművét – hagyta hátra okulásul a felnövekvő nemzedéknek. Aki ezt a „Tomory” osztálytermet megtekinti, Lajos bácsi szellemét is megtalálja az iskolai relikviák között.

Pándy Tamás

Római alapokon

• folytatás az első oldalról

A helytörténeti szempontból rendkívül fontos régészeti-történeti-néprajzi kiállításaink mellett a látogatók számára mindig nagy vonzerőt jelentő játéktörténeti kiállításunkat felújítjuk és május 5-én megnyitjuk a „Játék-kaleidoszkóp-2000” időszakos kiállításunkat, amelyet **Karlóczai Mariann** magángyűjteményére alapozunk. Ezzel a kiállítással egyidőben a lapidáriumban a szentendrei ferences diákok Limes-műhelyének görög-latin kultúrtörténeti montázsait mutatjuk be.

A millennium évében **Birkli László**, óbudai magángyűjtő hagyatékával bő-

demlő dokumentumai kerülnek itt bemutatásra!

Egész évben folyamatosan nyitva tart a Fő tér 4. szám alatti kiállítóhelyünk, *Kun Zsigmond népművészeti gyűjteménye*, Lakás-múzeum. 2001-ben tervezzük ennek műemléki felújítását, s az idén megkapott lakással való bővítését, reprezentatív múzeumi fogadó kialakítását.

Korábbi állandó kiállításaink egyelőre helyhiány miatt raktáron hevernek, de bízunk abban, hogy a *Földes Andor Emlékszoba*, a játéktörténeti, a régészeti és történeti kiállításaink mellett öszre az életmód-történeti, néprajzi kiállításainkat is újra láthatják vendégeink.

A századforduló világát elevenítik meg a békásmegyeri paraszti- és az óbudai kispolgári szecessziós enteriőrünk, egy fűszerbolt és Tóbiás Simon kádár-mester műhelye.

Kiadványok, előadások, középkori városnéző séták szervezésével alapozzuk meg az új évezred múzeumpedagógiai munkáját. Bizony, ez a gazdag anyag, amely az elmúlt

Kerületi emlékhely terve Angyalföldön

A XIII. kerület önkormányzata kerületi emlékhely tervére írt ki pályázatot – a végső döntést a képviselő-testület április 13-i ülésén tervezi meghozni.

A döntőbe bejutott két pályamű makettje és dokumentációja áprilisban két héten keresztül a kerületi lakosok számára is megtekinthető az *Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény* kiállítótermében.

Kovácsoltvas rácsokkal az Óbudai Múzeum folyosója

negyed században került a múzeumba, már feszíti a falakat!

2000-től legyen közös

feladatunk a hely történetének, a múzeum anyagának egyre mélyebb, alaposabb megismertetése.

Óbudai Múzeum Közalapítvány

A kiemelten közhasznú szervezet a múzeumi tevékenység fejlesztése céljára örömmel fogad támogatókat

(12001008-00310947-00100005)

és támogatóit sokféle kedvezményben részesíti.

vítjük állandó kiállításainkat. Október 6-án nyílik meg: „A szabadságharc Óbudáról” címmel. Nemzeti örökségünk egyedi, különleges védettséget ér-

A hajdani elő(d)városok történetének dokumentumai

Budapest Főváros Levéltára kiadványsorozatáról

A Fővárosi Levéltár 1999-ben a **Kispest** önálló települési múltját bemutató kötetel indította el az 1950-ben Budapesthez csatolt városok és községek történetének forrásait bemutató sorozatát. A különböző kerületek, városrészek helytörténetét kutatóktól, oktatóktól és a helyi önkormányzatoktól érkezett pozitív visszajelzések erőteljes igényről tanúskodnak az ilyen típusú kiadványok iránt. Ez megerősíti a levéltár szándékát, hogy önálló kiadványsorozat formájában adja a városrészüket szerető polgárok kezébe az egyes települések 1950 előtti történetének legfontosabb dokumentumait. Abban a reményben, hogy ezzel érdemben segíti a helyi iskolák, önkormányzatok, helytörténeti körök, gyűjtemények munkáját is.

Az egyes kötetek összeállítását hosszas és széles kö-

rú gyűjtőmunka előzi meg. A Fővárosi Levéltárban őrzött forrásokon kívül (az egykori helyi önkormányzatok, egyesületek, iskolák iratai) nélkülözhetetlen lelőhely a Pest Megyei Levéltár, hiszen az érintett helységek a vármegye fennhatósága alatt álltak, legfontosabb ügyeikben itt döntöttek. Kutatni szükséges a Magyar Országos Levéltárban, a kormányzati intézményeken kívül a különböző nagyvállalatok, uradalmak, családok hagyatékában, társadalmi szervezetek, politikai pártok irataiban. Fontos, máshonnan nem megszerzhető információkat szolgáltatnak a települések életéről az érintett egyházi levéltárak. Nagymértékben kívánunk támaszkodni a kerületi gyűjteményekben felhalmozott és a kutatók szélesebb köre előtt kevésbé ismert értékes anyagra. Reméljük, hogy a jelenleg is

működő intézmények irattáraiban eddig nem ismert 1950 előtti dokumentumok is felszínre kerülnek.

Az összegyűjtendő iratoknak természetesen csak töredéke, az egyediségükben is legérdekesebb, legtöbbet mondó darabok férnek bele a tervezett kötetekbe, amelyeket egyébként kizárólag eddig nem publikált dokumentumokból kívánunk összeállítani. (Kivételt csak olyan esetekben teszünk, amikor egy település életének valamely „megkerülhetetlen” mozzanatára egyszerűen nem maradt fenn más kellően beszédes dokumentum, mint amit valamely korábbi kiadványban már közzétettek.) A sorozat ezzel, a helyi érdeklődés kiszolgálásán túl, hozzájárul a történettudomány könnyen hozzáférhető forrásbázisának bővítéséhez is.

Arra törekszünk, hogy kiadványaink egyfajta hely-

történeti kézikönyvként is szolgáljanak. A forráskritikai és magyarázó jegyzetekkel ellátott dokumentumokon kívül tartalmazzák a település történetének kronológiáját, a helyi közigazgatás legfontosabb tisztségviselőinek jegyzékét, a fejlődés legfőbb számszerű mutatóit feltáró statisztikai táblázatokat, a helyi sajtóorgánumok jegyzékét, a település történetének válogatott bibliográfiáját. Az eligazodást tematikus mutató segíti. Az egyes kötetek bevezetője összefoglalja a fejlődés fő tendenciáit.

A sorozat következő darabját **Újpest** történetének szenteljük, megjelenése a 2001. évi könyvhétre várható. Megkezdődtek a **XXII. kerület** elő(d)városairól (Budafok, Budatény, Nagytétény) szóló kötet anyaggyűjtési munkái is

Sipos András

Könyuszemle

DOKUMENTUMOK KISPEST TÖRTÉNETÉHEZ 1873 – 1950

Budapest Főváros Levéltára Budapest történetének forrásai közül válogatva egy kiadványsorozatot indított útjára, mely a főváros peremkerületeinek múltját mutatja be, a levéltárban őrzött iratanyagokon keresztül. A sorozat megjelentetéséhez az érintett önkormányzatokat megkeresve először Kispest Önkormányzata ismerte fel a kiadvány hiánypótló voltát, és támogatta a kötet megjelenését. Így elsőként Kispest történetének doku-

mentumai jelentek meg **Szabó Csaba** szerkesztésében – előszavában olvasható, hogy a forráskiadványt segédeszköznek is szánják az iskolai oktatás és helytörténet iránt érdeklődők számára. Nyomtatásban először jelentek meg az itt közölt dokumentumok.

A peremkerületek története azért is különösen érdekes, mert Budapest környékén, a főváros vonzásában mégis önálló, speciális fejlődési utat jártak be ezek a települések.

Kispest – városháza az 1930-as években

E kötet szerkesztője 76 dokumentumon keresztül eleveníti fel Kispest múltját, idézi történetét a kezdetektől Nagy-Budapest létrejöttéig. Gondosan válogatott források vázolják az utat, melyet a Colonic-Klein Pest nevű település megtett, míg megyei jogú várossá vált.

A dokumentumok olvasása közben a szerkesztő nem hagyja magára olvasóját, jegyzeteivel segítőkészen nyújt a tájékozódásban. Rövid ismertetőik könnyítik a szövegek értelmezését, felhívják a figyelmet más kapcsolódó forrásokra. Különösen hasznos a kötet elején szereplő ➔

➔ Kiszest kronológiája és a dokumentumok után közölt adattári rész. Az 1871-1950 közötti időszakot felölelő adattárban megtalálható a kispesti közigazgatás vezetőinek névsora, valamint a pontos statisztikai kimutatás Kiszest népességének növekedéséről.

Nagyban segíti a tudományos igényű összeállított

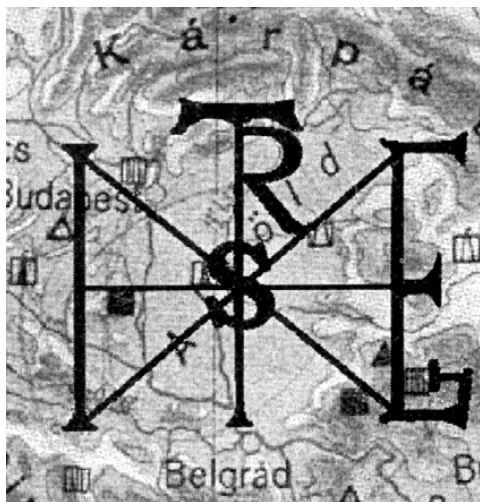
kiadvány a történeti tájékozódást, az adatok, az események hiteles megismerését. Ezen túl az eredeti jegyzőkönyvek olvasása izgalmas felfedezőút. Mikor és miről tárgyal, hoz határozatot az első képviselőtestület, milyen problémákkal küzdött az első tanító, hogy a fizetésén túl egy „padlózott” szobakonyhás lakást, és 300 négyszögöl kertet

és tűzfát kapott a községtől. Az első katolikus plébános kinevezése hosszú harcok árán sikerült, templomuk felépítéséhez az egyházmegye anyagi támogatása elengedhetetlen volt, mivel a „kis-pesti hívek vagyoni állása nem is létezik” – olvashatjuk. Hogyan szervezték meg az önkéntes tűzoltó egyletet és a községi rendőrséget, és alakították ki egyenruhájuk jellegzetességeit...

ták ki egyenruhájuk jellegzetességeit...

A dokumentumok kronológiai sorrendje jól mutatja azt a fejlődést, melynek során a település a községi lét „családi” légköréből, problémáitól eljutott egy város szervezett közigazgatásáig. A kiadvány megismerését olvasóinknak javasoljuk.

Siklós Zsuzsa

„FELKELT A NAPUNK...”

Millenniumi vetélkedő a fővárosban

Közel kétszáz budapesti középiskolás mérte össze tudását, Árpád-kori ismereteit az országos millenniumi művelődéstörténeti vetélkedő fővárosi döntőjén. Korábbi számainkban (1999/3, 2000/1) a vetélkedő indításáról és az elődöntőről már részletes tájékoztatást adtunk.

A Xántus János Idegenforgalmi Középiskola termében a munkafüzeteket eredményesen kitöltő három fős csapatok március 25-én vettek részt a fővárosi döntőn. A hat teremben egyidejűleg folyó megmérettetésen válaszaikat szakmai zsűri értékelték, országosan egységesen kialakított szempontrendszer alapján. Felkészülésüket segítette a Budapesti Honismereti Társaság - a fővárosi döntő előkészítője és lebonyolítója - irodalomjegyzék és a „Honismeret” című folyóirat különszámának megküldésével, mely

utóbbi közel kétszáz oldalon válogatott forrásszövegeket, történeti feldolgozásokat és bibliográfiát tartalmazott.

A közel négyórás vetélkedő félidejében egy kis harapnivalóval és üdítővel látták vendégül a vetélkedő résztvevő diákokat és felkészítő tanáraikat. A szendvi-

csek elkészítését, kiosztását az Alsórákosi Közművelődési Egyesület Rozmaring Néptánc Együttesének tagjai végezték.

Az izgalmas, sokszor fejfejjel melletti küzdelem eredményeként 12, egyenként három fős diákcsoport jutott tovább a fővárosból a Közép-magyarországi regionális döntőbe (Budapest, Pest megye, Komárom-Esztergom megye és Nógrád me-

gye csapatai), melyre május 6-án, szintén Budapesten kerül sor. A fővárosi döntőre felkészítő tanárok egy-egy könyvet kaptak, a továbbjutó budapesti csapatok **értékes jutalmak** részesültek (csapatonként 5-6 db), melyek a Teleki László Alapítványnak, a Kossuth Szövetségnek és a Budapesti Honismereti Társaságnak köszönhetőek.

A regionális döntőn résztvevő fővárosi középiskolák

Iskola neve	Felkészítő tanár
Apáczai Csere János ELTE Gyak. Gimnázium (2 csapattal)	Márkus Sándorné dr.
Budapesti Evangélikus Gimnázium	Szabó-Pál Tibor
Budapesti Lónyai Református Gimnázium	Schönviszky Anna
ELTE Trefort Ágoston Gyak. Gimnázium	Kiss Csilla
Gervay Mihály Posta és Bank... Szakközépiskola	Englerkné Földes Andrea
Kaeszy Gyula Faipari Szakközépiskola	Hubay Gábor
Kanizsay Dorottya Eü. Szakközép. és Gimn.	Skapáné Rudnyánszky Andrea
Kempelen Farkas Gimnázium	Bayer Róbertné
Leőwey Klára Gimnázium	Bors Lászlóné
Nagy László Gimnázium	Galama Adrienne
Veres Pálné Gimnázium	Nagyajtai Anna

Óbudai Múzeum (Zichy kastély) Vezető: *Dr. Újj Írisz*

Tel.: 250-1020

Cím: 1033 Budapest, Fő tér 1.

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény Vezető: *Szöllősy Marianne*

Tel.: 370-0652

Cím: 1043 Budapest, Berda J. u. 48.

Ferencvárosi Helytörténeti**Gyűjtemény**Vezető: *Gönczi Ambrus*

Tel.: 218-7420

Cím: 1093 Budapest, Pipa u. 4.

Kőbányai Helytörténeti**Gyűjtemény**Vezető: *Juhász János*

Tel.: 261-5569

Cím: 1102 Budapest, Halom u. 37/b.

Alberfalvai Iskolamúzeum Vezető: *Beleznay Andor*

Tel.: 208-6635

Cím: 1116 Budapest, Pentele u. 8.

Etele XI. kerületi Helytörténeti**Gyűjtemény**Vezető: *Dr. György Lajosné*

Tel.: 365-6126

Cím: 1117 Budapest, Erőmű u. 4.

Hegyvidéki Helytörténeti**Gyűjtemény****és Kortárs Galéria**Vezető: *Dr. Gergely Katalin*

Tel.: 201-6607

Cím: 1122 Bp., Városmajor u. 16.

Angyalföldi Helytörténeti**Gyűjtemény**Vezető: *Juhász Katalin*

Tel.: 349-1501

Cím: 1132 Budapest, Váci út 50.

Rákospalotai Múzeum Vezető: *Mojzes Ildikó*

Tel.: 271-8216

Cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.

Rákosmenti Helytörténeti**Gyűjtemény**Vezető: *Dr. Dombóvári Antal*

Tel.: 256-4626

Cím: 1173 Budapest, Pesti út 113.

XVIII. Kerületi Pedagógiai**Intézet és Helytörténeti****Gyűjtemény**Vezető: *Pilhoffer Ferenc*

Tel.: 290-5629, 295-0877

Cím: 1181 Budapest,
Kondor Béla sétány 10.**Kispesti Helytörténeti****Gyűjtemény**Vezető: *Siklós Zsuzsa*

Tel.: 281-1619

Cím: 1191 Budapest, Fő u. 38.

Pesterzsébeti Múzeum Vezető: *Dr. Bogvirka Emil*

Tel.: 283-1779

Cím: 1203 Budapest, Baross u. 53.

Csepel Galéria és Helytörténeti**Gyűjtemény**Vezető: *Sárkány István*

Tel.: 276-7343

Cím: 1211 Budapest,
Szent Imre tér 3.**Budafok Barlanglakás****Emlékmúzeum**Vezető: *Garbóci László*

Cím: 1222 Budapest, Veréb u. 4.

(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)**Soroksári Helytörténeti****Gyűjtemény**Vezető: *Sasvári Ilona*

Tel.: 287-0083

Cím: 1238 Budapest,
Szitás u. 105.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája VI.

ADAMETZ Gyula: *Angyal-föld*. Kiad. a Budapest Főváros XIII. Kerületi Önkormányzat és a XIII. Kerületi Helytörténeti Klub [Budapest]: XIII. Kerületi Önkormányzat: Budapest XIII. Ker. Helytört. Klub, 1998. – 142 p.: ill.; 21 cm. – Az 1947-ben Budapesten, a Család könyvesbolt főbiz. Kiadásában megjelent mű hasonmása.

BUDÁNÉ JUHÁSZ Erzsébet: *A mi városunk – Erzsébetváros / Budáné Juhász Erzsébet*; ill. és a fényképeket kész. Olexa József. – [Budapest]: Karakó, 1994. – [88] p.: ill., részben színes Bibliogr.: p. [86].

Budapest – nemzetközi város / [... összeáll. Barta Györgyi]; [a köt. Szerzői Barta Györgyi et al.]. – Budapest: MTA, 1998. – 251 p.: ill.; 24 cm. – (Magyarország az ezredfordulón.

IV., A területfejlesztési program tudományos alapozása, ISSN 1419-3507). – Bibliogr. a tanulmányok végén.

Budapest kézikönyve 1-3. Köt. [főszerk. Beluszky Pál, Kovács Zoltán] 1. Köt.: a főváros általános leírása. 2. Köt. A főváros kerületei, városrésze 3. kötet; a szervezetek világa. – Lezárva: 1997. nov. 30. – Bp. 1998, CEBA Holding KFT Szekszárdi nyomda. 3 db., illusztrált, részben színes.

Az egyesített főváros: Pest, Buda, Óbuda / szerk. Gyáni Gábor [Budapest]: Városháza, 1998. – 398 p.: ill., részben színes, részben térk.; – (A város arcai, ISSN 1218-3806). – Bibliogr. a jegyzetekben

Egyleti élet Pesterzsébeten / [szerk. Benkes Mihály]; [... vál. és írta Bogvirka Emil ..., Benkes

Mihály]; [fotó Juhász Imre ..., Bydovszky János ...]; [közread. Pesterzsébet Önkormányzata etc.]. – Déványa: Szalay Kft., 1996. – 263 p.: ill.

EÖRSI László: *Ferencváros 1956: a kerület fegyveres csoportjai* / Eörsi László. – Budapest: 1956-os Int., 1997. – 339 p.: ill.

Erzsébetváros 125 éve / [szerk. Dancs István]; [kiad. a Madách Imre Gimnázium]. – [Budapest]: Madách I. Gimn., 1997. – 111 p.: ill., részben térk.

Hatvan éves a XIII. kerület: helytörténeti írások / [szerk. ... Bogyó László et al.]; [kiad. a Budapest Főváros XIII. Kerületi Önkormányzat és a XIII. Kerületi Helytörténeti Klub]. – Budapest: Önkormányzat: XIII. Ker. Helytörténeti Klub, 1998. – 171 p.

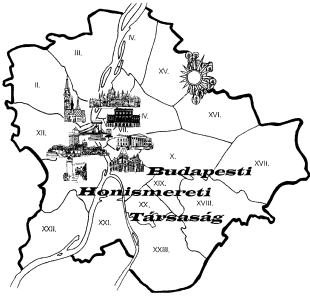
KECSKEMÉTI Kálmán: *Kőbánya: Kecskeméti Kál-*

mán fotói Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 125. Évfordulója tiszteletére / [szerk. és a dokumentációt kész. Szász Ilona]; [... kiad. Kőbányai Könyvtárak Alapítvány]. – [Budapest]: Kőbányai Könyvtárak Alapítvány, [1998]. – 15 p.: ill., színes;

Mesél Óbuda földje: Óbuda-Békásmegyér természeti-táji értékei / [szerk. Csemez Attila, Lorberer Árpád, Molnár Margit]; [a köt. szerzői Böhm Éva et al.]; [a ... fotókat Vajda János et al. Kész.]; [közread. a] Guckler Károly Természetvédelmi Alapítvány. – Budapest: Guckler K. Természetvédelmi Alapítvány, 1998. – 261 p., [34] t.: ill., részben színes, részben térk.; Bibliogr.: p. 252-260.

Összeállította:
Dr. Schwarcz Katalin

Idei első ülését március 21-én, az *Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben* tartotta a Budapesti Honismereti Társaság elnöksége. A résztvevőket **Gábor Tibor** a titkári beszámoló során tájékoztatta az első nyegyedév munkájáról: Folyamatban van a Társaság közhasznú szervezetté nyilvánítása és a Budapesti Történeti Múzeummal a „Városunk” c. kiadvány együttműködési szerződésének meghosszabbítása. A „*Felkelt a Napunk ...*” elnevezésű országos millenniumi művelődéstörténeti vetélkedő fővárosi döntőjére az V. kerületi *Xántus János Idegenforgalmi Középiszkola* ajánlotta fel a termet, a *Teleki László Alapítvány* és a *Kossuth Szövetség* jelentős

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

könyvjutalmakat adományozott e célra. A résztvevő 62 csapathoz eljuttattuk a Honismeret különszámát, az információs anyagokat tartalmazó Olvasókönyvet. A Társaság finansziális helyzete 1998. évi záráshoz hasonlóan alakult, a rendelkezésre álló anyagiak (cca. 350 eFt) lehetővé teszi a fővárosi döntő lebonyolítását, a „Városunk” 2000/1. számának kiadását, a 2000/2. szám előkészítését. Tagságunk létszáma duplájára emelkedett. 2000. évi tevékenységünk kereteinek megteremtése érdekében eddig négy pályázatot nyújtottunk be – elbírálásuk folyamatban van.

A testület tisztségviselőinek alapszabály szerinti megújítása előkészítéséről **Virág Miklós**, a *Jelölő Bizottság* elnöke adott tájékoztatást, majd a Társaság 1999. évi tevékenységének ellenőrzése során tapasztalokról **Bóta Piroška**, az

Ellenőrző és Számviteli Bizottság elnöke informálta az elnökséget. Tapasztalataik alapján a pénzügyi bizonylati rendszer és a könyvelés rendezett, egy pályázati díj befizetéséről csak a csekk szerepel, erről utólagosan számlát kell kérni.

Az *Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény* kialakításáról, tevékenységeiről és terveiről **Szöllősy Marianne**, a gyűjtemény vezetője tájékoztatta a jelenlévőket.

Az elnökség javasolta, hogy a Társaság vegye fel a kapcsolatot Budapest Főváros Levéltárával és a Budapesti Városvédő Egyesülettel – mindkét szervezetnek váljon lehetővé népszerűsítése a „Városunk” c. periodikánkban.

Hozott határozatok:

1/2000 BHT Eln. számú

A Budapesti Honismereti Társaság Elnöksége jóváhagyólag elfogadja **Gábor Tibor** titkár tájékoztatóját.

2/2000 BHT Eln. számú

A Budapesti Honismereti Társaság Elnöksége köszönetét fejezi ki a *Jelölő Bizottság* elnökének és tagjainak a tisztségviselők választásának előkészítéséért.

3/2000 BHT Eln. számú

A Budapesti Honismereti Társaság Elnöksége köszönetét fejezi ki az *Ellenőrző és Számviteli Bizottságnak* a Társaság 1999. évi tevékenységének és gazdálkodásának szakszerű ellenőrzéséért.

4/2000 BHT Eln. számú

A Budapesti Honismereti Társaság Elnöksége köszönettel tudomásul veszi *Szöllősy Marianne*, az *Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény* vezetője tájékoztatását a kerületi helytörténeti tevékenységekről.

5/2000 BHT Eln. számú

A Budapesti Honismereti Társaság Elnöksége felkéri titkárát a Budapesti Városvédő Egyesülettel és Budapest Főváros Levéltárával való kapcsolat kiépítésének kezdeményezésére.

„Húszévesek a nyugdíjasok” – így köszöntötték a *Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület* óbudai nyugdíjas klubjának tagjait abból az alkalomból, hogy két évtizede alakították meg csoportjukat.

Az egyesület nevében hordozza célját és programját: hazánk természeti és kulturális értékeinek megismerését és védelmét. Ezt a mozgalmat a 70-es évek végén lelkes népművelők, pedagógusok, természetbarátok, muzeológusok... hozták létre. Kezdeményezésük hamarosan követőkre talált Óbudán is. Az itteni „alapító anyák” elsősorban az országosan népszerű „pecsételő játékbá”

TKM – Óbudán

Húszéves jubileum

kapcsolódtak be. Az utóbbi években már 100 fő körül mozog a létszámunk. Elsősorban a környéken élő kisnyugdíjasok látogatják foglalkozásainkat a San Marco utcai *Óbudai Művelődési Központ* épületében, ahol igazán ott-hon érezzük magunkat.

Az ismeretterjesztő előadások, zenés diavetítések mellett igen népszerűek országjáró *kirándulásaink*, amelyek alacsony részvételi díját nyertes *pályázataink* teszik lehetővé...

Serkentő hatásúak azok a „játékok” is, amelyekbe bekapcsolódtunk: a hagyományos bélyegzés, vagy a „*Szülőföldünk*” című házi vetélkedők, amelyre nívós kiselőadások, színes úti beszámolók, sőt versek is születtek!

A tavalyi évben megrendezett „*Budapest arcai*” országos vetélkedőn négy csapatunk indult és közülük kettő a 2. és 3. helyezést nyerte el.

Legújabb helyi pályázatunk a „*Budapest, ahol*

élünk...” címet viseli. Ennek során szeretnénk alaposan megismerni azokat a fővárosi látnivalókat, amelyekre a rohanó „dolgok évtizedek” alatt nem jutott idő. Eddig ezért foglalkoztunk már pl. az 1849. évi megtorlás fővárosi – óbudai – vonatkozásaival (150. évforduló!) de szerepel terveink között a millennium miatt is a Bazilika (Szentjobb) és a Parlament (Szent Korona), a várnegyed, a kerepesi temető, a pesti belváros és más kerületek helytörténeti gyűjteményeinek meglátogatása. Cserébe mi is szeretettel várunk Óbudára hasonló érdeklődésű csoportokat!

Dr. Tóth József

Könyvszemle

Földes Emília: A Fővárosi Képtár története és gyűjteménye 1890-1945

Szerk. Mattyasovszky Zs. Péter. Budapest, Budapesti Történelmi Múzeum Fővárosi Képtár, 1998. – 219 p. 150 ill. színes és fekete fehér fotók.

Örömmel vehetjük kézbe a Budapesti Történelmi Múzeum Fővárosi Képtárának most megjelent kötetét, amelyben közreadja gyűjteményének színejavát. A szerző, **Földes Emília**, a Képtár igazgató helyettese értékes munkát végzett. Kötetét hármasság tagolás jellemzi.

Az első rész a gyűjtemény története. Ebben a képzőművészeti alkotások gyűjtésének kezdetétől kapunk áttekintést a múzeum ilyen irányú tevékenységéről. Legkorábbi adat: 1880 - még a múzeum alapítása előtt, Budapest „városatyái” tettek először javaslatot a közgyűlésnek a képzőművészet támogatására.

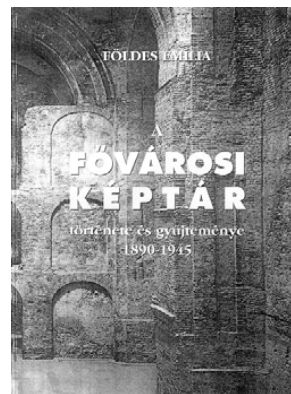
A szerző elsősorban a Képtár történetével foglalkozik, és csak érintőlegesen utal az anyaintézményre, a Budapesti Történelmi Múzeumra. Az egykori Fővárosi Képtár 1933-tól 1953-ig működött. Ezután múzeumi belső átszervezések történtek, majd múzeumi osztály jellegét levethette a gyűjtemény, és 1989-től ismét Fővárosi Képtár. Az idők folyamán a gyűjtőkör is finomult, a teljes életművek gyűjtése helyett a konkrét budapesti vonatkozású művészeti alkotásokat gyűjtik.

Képzőművészeti gyűjteménye gyakorlatilag szélesebb, mint maga a Képtár elnevezés. Története során

teljes körű képzőművészeti gyűjtemény létrehozása volt a cél - ma egyedi kisgrafikák, festészeti- és szobrászati anyag is található itt. Ezt egészíti ki a Metszettár és Éremtár. A gyűjtemény összesen **30.000 műtárgyat tartalmaz**, ebből 13.000 a festmény, szobor és egyedi grafika.

Kimondottan a múzeumlátogatóknak szánták a könyv második fejezetét, részben így pótolva a ma is látható állandó kiállításuk katalógusát. (1992-ben nyitották meg a „Válogatás

a Fővárosi Képtár XX. századi gyűjteményéből” című kiállítást.) A kötet egyik erénye, hogy ez a fejezet több mint kiállítási katalógus, az „ismeretterjesztői szándék” érvényesült. Kiadványukban a műtárgyelemzéssel bemutatott alkotások köre bővebb, mint a kiállítás anyaga. A szerző az 1890-1945 kö-

zötti éveket művészettörténeli korszakok szerint tekintti át.

Műtárgyjegyzék zárja a kötetet. Mintegy **858 kép** leírását közlik, amelyek 1890-1945 között készültek. Az összeállítás a szerző, (Földes Emília), valamint a Képtár művészettörténeli munkatársa, Mattyasovszky Zs. Péter munkája. A teljességre sajnos nem törekedhettek, olvashatjuk a bevezetőben, de a jelentősnek tartott műtárgyakat feldolgozták.

Dr. Schwarcz Katalin

Könyvszemle

Budapest Főváros Levéltára

Nagy segítséget nyújthat a kerületi helytörténeli kutatókkal foglalkozóknak a „Budapest Főváros Levéltára” címet viselő kötet, melynek szerkesztői **Kenyeres István** és **Sipos András** voltak, kiadója és terjesztője Budapest Főváros Levéltára, felelős kiadója a fővárosi levéltár vezetője, **Varga László** főigazgató.

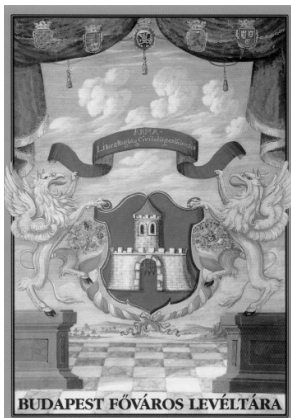
Budapest levéltára 22 ezer folyó méter terjedelmű iratanyagot őriz, ebből mintegy 1.200 méternyi tartalmaz XIX. század előtti anyagokat. Magyarország második legnagyobb közlevéltára ez. Kellő jártassággal nem rendelkező kutatók számára a meglévő levéltári segédletek használata nehézséget okoz - a tapasztalatok sze-

rint. E téren kívántak segítséget nyújtani a könyv írói, mivel a levéltári állományt témakörök szerint felosztva, a levéltári rendszertől elszakítva mutatják be. A közel 300 oldalas kötet tizenhét fejezetre tagolva foglalkozik fővárosunk levéltárának iratanyagaival. Elkülönítve tárgyalja Budapest létrehozása előtti elővárosok iratanyagait (főbb témakörök: városvezetők és városi hivatalok, lakosság, gyámügy, szegénygondozás, építésvárosrendezés, városgazdálkodás, ingatlan nyilvántartás, jogszolgáltatás) majd Budapest közigazgatásával a peremkerületek elődtelépüléseivel foglalkozik. A kronológiai sorrendet betartva ezt kö-

vetően Nagy-Budapest tanácsai közigazgatásról informál. Rendkívül jelentős munka fekszik abban, hogy utána témakörönként ismerteti a megőrzött dokumentumokat: építésügy és városrendezés, gazdasági élet..., szociális gondoskodás, egyesületek, egyházak, jogszolgáltatás, ingatlan nyilvántartás. Külön fejezetekben mutatják be a levéltárban őrzött családi iratanyagokat, gyűjteményeket, tervek térképeket és fotókat. *Magas szintű szakmai elvárásoknak is megfelelő a kötet végén közölt hely-, név- és tárgymutató.*

Az 1997-ben megjelent, hiánypótló szerepet betöltő kötet Budapest Főváros Levéltárában beszerezhető, 600 forintos ára messzemenően tükrözi értékét és a segítséget, amelyet a múltunk dokumentumaiban bűvárkodóknak nyújt.

(g.t.)

ÉRTESÍTŐ

Havonta átlagosan hat-nyolc A/4-es nagyságú oldalon jelenik meg a Budapesti Városvédő Egyesület kiadványa, alkalmanként

Testvérmapok Budapesten

múltjához kapcsolódó épületek sorsával rendszeresen törődnek, azokról megemlékeznek. Általában egy-egy új emléktábla avatásáról is innen értesülhetünk először. Minden számban megjelenik egy-két hosszabb terjedelmű írás, melyek az adott témakörrel részletesebb információt nyújtanak. Különösen értékes része kiadványuknak a „Csoportülések – Programok” rovatuk, mely szinte egyedüli információs forrása a budapesti kerületekben tartott, a főváros történelmi múltjához kapcsolódó előadásoknak. A kiadvány hivatalosan bulietinként jelenik meg, napjainkban a XVIII. évfolyam 4. száma is már olvasható.

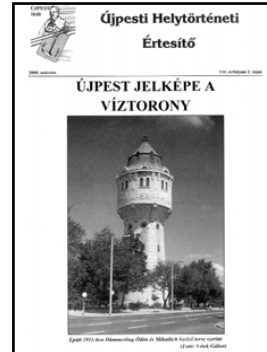
Információ: Budapesti Városvédő Egyesület, Budapest, VI. Eötvös utca 10.; levelezési cím: 1399 Budapest Pf. 701/5.; telefon/fax: 322-3870

ÚJPESTI
HELYTÖRTÉNETI
ÉRTESÍTŐ

Kéthavonta, az év páratlan hónapjaiban 16-24 A/4-es nagyságú oldalon kerül kiadásra az Újpesti Helytörténeti Alapítvány periodikája. Folyamatosan közöl hosszabb tanulmányokat, forrásokat a jelenlegi városrész (kerület), a néhai megyei jogú város illetve elődtelepülése történeti múltjáról. Klasszikus helytörténeti kiadvány, fontos szerepet tölt be a szűkebb pátria megismertetésében, a lokálpatriotizmus erősítésében. Megjelenését Újpest önkormányzata is támogatja. Szerzői legnagyobb részt az Újpesti Városvédő Egyesület tagjai – a városrész helytörténeti kutatói, de alkalmanként a hivatásos „szakma” képviselői egy-egy tanulmánya, mely újpesti vo-

natkozású, is itt jelenik meg. Különösen értékes részt képviselnek az itt közölt eredeti források, archív fotók – a közgyűjtemények látogatását megtakarítva így a kiadványt forgatóknak. Rendszeresen hírt adnak – általában egy-egy tanulmány vagy megemlékezés közlésével – a aktuális újpesti évfordulókról. Ezek egyaránt kötődnek a települési önkormányzathoz, jelentősebb épületekhez, iparágak, az oktatás, az egészségügy, a tömegközlekedés... területéhez és a városrész történelmi múltja során jelentős szerepet betöltő emberekhez. Kiadványuk VII. évfolyamának 2. száma jelent meg a közelmúltban.

Információ: Újpesti Helytörténeti Alapítvány, Budapest, IV. Bródy Imre utca 1.; telefon/fax: 233-1976; Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény, Budapest, IV. Berda József utca 48.; telefon/fax: 370-0652.

ÉRTESÍTŐ

XXVIII. évfolyam
4. szám

Aranytíz Művelődési Központ
Budapesti Városvédő Egyesület
1067 Budapest, Eötvös utca 10.
Levelezési cím: 1399 Budapest, Postafiók 701/5.

FIGYELJÉK!
Levelezési címek megváltoztak. Új címek: 1399 Budapest, Pf. 701/5.

KIÁLLÍTÁSOK, MŰKÖR, RENDEZVÉNYEK...

Április 1-10. szombaton 9-18 óra között és 2-6 óra vasárnap 10-14 óra között lesz az ifjúkori csoport által szervezett Ősziéjéki vetélkedő verseny a hatodikos korosztályban. A díjakat készítő általános iskolák vezetői hirdessék meg a versenyre. Járulék: 200 forint jutalmú.

Április 3-6. hétfőn 17 órakor közös konferenciát tart a Sándor Belvárosi Helytörténeti Alapítvány és a városrész ifjúkori Városvédő Egyesületének. Téma: VI. kerületi történelmi emlékek. Művelődési központok, iskolák, szociális szervezetek, lakosok részvételével. **Április 4.** kedden 18 órakor lesz a városrész ifjúkori Városvédő Egyesületének konferenciája a városrész ifjúkori Városvédő Egyesületének. Téma: VI. kerületi történelmi emlékek. Művelődési központok, iskolák, szociális szervezetek, lakosok részvételével. **Április 12-14.** szombaton 10 órakor lesz az Aranytíz Művelődési Központ (Arany J. u. 10.) ifjúkori Városvédő Egyesületének konferenciája. Téma: VI. kerületi történelmi emlékek. Művelődési központok, iskolák, szociális szervezetek, lakosok részvételével.

Telefon, fax: 322-3870 OTP: 11705008-20092737 Adószám: 1973224-1-42

2000 példányban. Fontos szerepet tölt be a Városvédő Egyesület tagjainak és a hozzá kapcsolódó körök, csoportok, munkacsoportok, klubok részvevőinek rendszeres informálásában. Folyamatosan hírt adnak az adott hónapban aktuális kiállításokról, előadásokról, fórumokról, rendezvényekről. A főváros történeti

MÁRCIUS

6. – április 10. Dél-pesti képzőművészek tavaszi tárlata, XX. kerület, Pest-erzsébeti Múzeum Gaál Imre Galériája

14. – április 25. Csete Ildikó textiltervező iparművész és Csete György építész kiállítása, XII. kerület, Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galéria

16. Ferenczy Béni szobrászművész születésének 110 éves jubileuma alkalmából rendezett kiállítás megnyitója, VIII. kerület, Józsefvárosi Művelődési Központ

29. A BUDAVÁRI KIRÁLYI PALOTA ÉVSZÁZADAI c. kiállítás ünnepé-

Kerületi kiállítások,
rendezvények

lyes megnyitója, I. kerület, Budapesti Történeti Múzeum

30. – április 23. Sára Ernő grafikusművész kiállítása, XXI. kerület, Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

ÁPRILIS

4-21. M. Szűcs Ilona képzőművész jubileumi kiállítása, VI. kerület, Budapesti Városvédő Egyesület – Podmaniczky terem (Eötvös u. 10. I. em.)

12. Lipótváros születésének 210. évfordulójáról

megemlékezés, V. kerület, Aranytíz Művelődési Központ (Arany J. u. 10.)

12. Krúdy otthonai – Erki Edit ea. (17 ó.), VII. kerület, Erzsébetvárosi Helytörténeti Klub – Almássy téri Szabadidőközpont

17. A Száraz-Rudnyánszky Kastély és a Kastélymúzeum története – Garbóczi László ea. (17 ó.), XXII. kerület Budafok-Tétény Művelődési Ház (Nagytétényi út 35.)

27. – május 28. Haraszti István szobrászművész kiállítása, XXI. kerület,

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

28. – május 12. Martsa Alajos fotográfus emlékkiállítása, VI. kerület, Budapesti Városvédő Egyesület – Podmaniczky terem (Eötvös u. 10. I. em.)

MÁJUS

5. Játék – kaleidoszkóp – 2000 kiállítás megnyitója, III. kerület, Óbudai Múzeum

19. Válogatás századunk plakátjaiból c. kiállítás megnyitója, XIX. kerület, Kispesti Kaszinó (Fő utca 42.)

20-21. MÚZEUMOK MAJÁLISA, VIII. kerület, Magyar Nemzeti Múzeum – Múzeumkert

PASARÉTI POLGÁROK KÖRE

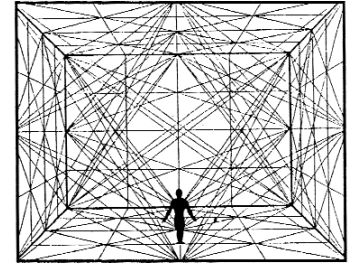

Pasaréti lokálpatrióták kezdeményezéséből 1990-ben alakult meg a Pasaréti Polgárok Köre, mely társadalmi egyesületként működik.

Céljuk Pasarét meglévő természeti- és építészeti értékeinek megóvása, a kertvárosi jelleg megőrzése, a kerületrészen élők lokálpatriotizmusának erősítése. Pasarét századunk 20-as éveiben kezdett beépülni, területén a Bauhaus irányzatának sok értékes építészeti emléke található. Talán ennek is köszönhető, hogy a Pasaréti Polgárok Köre elsősorban a kerület rész fejlesztésével kapcsolatos

képviselettel az itt lakók érdekeit (forgalomszabályozási tervek, lakó- és pihenőövezetek kialakítása, területrendezések, építészetalálkozó-konferenciák...). Több alkalommal megrendezték a Pasaréti Művészeti Napokat. Elképzeléseik között szerepel a Hűvösvölgyi úti Márkus Emília villában a „Civilek Háza” létrehozása, amely helytörténeti és művészeti kiállításoknak, egyéb kulturális rendezvényeknek adna helyet.

ÉPÍTÉSZTALÁLKOZÓ PASARÉTEN

Információ: Pasaréti Polgárok Köre, Budapest, II. Nagybányai utca 8. telefon: 394-2114.

Budavári évszázadok

Kiállítás a királyi palota történetéről

Reprezentáns kiállítást nyitott meg a Budapesti Történeti Múzeum a Budavári Palota „E” épületében. Több mint ötszázan jöttek el „A Budavári Királyi Palota évszázadai” című kiállítás március 29-én tartott ünnepélyes megnyitójára, melyen **dr. Bodó Sándor**, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója, **dr. Schiffer János** főpolgármester-helyettes és **dr. Kubinyi András**, a

Magyar Tudományos Akadémia doktora vettek részt. A személyek és a megnyitó beszédek egyaránt jelezték a kiállítás jelentőségét. A földszinti folyosó részen a királyi palota építésével kapcsolatos középkori és újkori oklevelek, pecsétek és iratanyagok ke-

A budai Királyi palota terve (BTM – Kiscelli Múzeum)

rültek kiállításra. A barokk udvar mögötti kiállítótérben az újkori eredeti térbeosztást jelenítették meg – az itt kiállított anyagok a királyi palota újjáépítéséhez kapcsolódtak és felelevenítették ezeknek a termeknek korabeli hangulatát (enteriór, bútorok, festmények...). Szinte minden je-

lentős magyar közgyűjteményből kerültek itt kiállításra anyagok. Gondos, szakszerű és a tudományos elvárásoknak is megfelelő kiállításuk szervezői a Budapesti Történeti Múzeum munkatársai, **F. Dózsa Katalin**, **Holló Szilvia Andrea** és **Magyar Károly** voltak.

Kossuth Szövetség

Ünnepélyes keretek közt a Pest Megyei Önkormányzat dísztermében került sor január 29-én a *Kossuth Szövetség* közgyűlésére. Résztvevői megkoszorúzták a Kossuth-emléktáblát, a tényleges megnyitó a Himnusz elhangzása után köszöntővel, ünnepi beszéd-

del, énekkari előadással és szavalattal kezdődött. **Gavlik István** elnök értékelte a szövetség 1999. évi munkáját és terjesztette elő 2000. évi munkatervét. Sor került a tagszervezetek vezetőinek előadásaira, és a Kossuth Szövetség jutalmainak átadására.

Felelős szerkesztő: Gábel Tibor
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652)
és a Budapesti Történeti Múzeum.
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

F.: Budapesti Honismereti Társaság
1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában. Megjelenését a Budapesti Történeti Múzeum, a Nemzeti Kulturális Alapprogram Közművelődési Szakmai Kollégiuma, a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány, a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram, a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottsága és a budapesti kerületek önkormányzatainak támogatása teszi lehetővé.